

ANDREI KURKOV

KUOLLEEN MIEHEN
KAVERI

SUOMENTANUT RIKU TOIVOLA

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Sitaatti Aleksandr Puškinin teoksesta *Jevgeni Onegin* sivulla 97,
suomennos Lauri Kemiläinen.

Venäjänkielinen alkuteos

Милый друг, товарищ покойника

Copyright © 1996 by Andrej Kurkow

Copyright © 1999 by Diogenes Verlag AG, Zürich

All rights but Russian and Ukrainian reserved

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-47360-2

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2024

Luku 1

JOS OLISIN TUPAKOINUT, olisi ollut helpompaa. Polttaa savuke tai kaksi jokaisen murjotuksen, sivusta katsottuna sotkuisen ja epäselvän riidan jälkeen. Sauhutella omiksi mielikseen, antaa savun ja nikotiinin kääntää huomio muualle. Kenties se olisi tuonut vielä pilkahduksen iloa pitkittyvään olemassaoloon, jos ei sentään elämän tuoksua tai tarkoitusta kuitenkaan. Mutta olin polttanut viimeksi pojankoltiaisena ja käsitin, että tupakoinnin aloittaminen kolmekymppisenä olisi pelkästään lapsellista tai tyhmää.

Sade ei millään ottanut alkaakseen. Oli jo hämärää. Vaimo oli lukinnut itsensä kylpyhuoneeseen, kuten hänellä oli tapana kylvyssä käydessään. Joskus itsekin lukitsin kylpyhuoneen oven, vaikken ymmärtänyt, mitä minun olisi hänen edessään pitänyt ujustella. Olimme jo pitkään olleet etäisiä, se oli sanomattakin selvää. Illalla nukkumaan mennessä riisuuduimme pimeässä, ja päivänvalossa kylpiessämme häpeilimme alastomuuttamme. Alastomuus tekee haavoittuvaiseksi, niin hän olisi väittänyt. Haavoittuvainen minä olin muutenkin, ja useimmiten juuri hän loukkasi minua. Emme enää puhuneet siitä, vaikka ennen olimme yrittäneet selvittää ja parantaa kaiken sanoilla.

Syksy on haipuvan lämmön aikaa. Voisi luulla, että silloin ryhdyttäisiin toimiin vähäisen lämmön säilyttämiseksi, jotta emme palelisi tulevana talvena. Olisi aika tiivistää ikkunat ja parvekkeen ovi. Milloin muulloin luonto itsessään niin siivittää

ajatuksia viihtyisän tunnelman puolesta, ruumiin ja mielen elpymisestä tai vahvistamisesta. Mutta mitä syyskuu merkkäa-kaan meille? Ei mitään. Olemme hiljaa, keskustelemme vakiin-tunein äännähdyksin. Kumpikin keittää itselleen kahvia ja pais-taa munakasta.

Oli aika lopettaa tämä. Ei ollut paikkaa, minne mennä, yksiotä ei voi jakaa kahdelle.

Viehtymykseni uimahyppyihin muistui mieleeni joka kerta, kun katsoin ulos kahdeksannen kerroksen ikkunastamme. Mutta se ei antanut tarvittavaa sysäystä ponnistaakseni. En ollut syntynyt itsemurhaajaksi. Olin pitänyt elämästä ympäril-läni, oman arkeni ulkopuolella. Haalea sydän rinnassani kävelin toisinaan iltaisin Kiovan pääkatua, Hreštšatykia pitkin tarkkail-len pimeän tullen parveilevien kadunnaisten kasvoja. He istui-vat odottamassa asiakkaitaan puiston penkillä tai suihkuläh-teen reunalla elokuvateatteri Družban luona. Puolihämärässä, kaupungin keinotekoisessa loisteessa he näyttivät houkuttele-vilta, ikään kuin herkällä kädellä piirretyiltä mielihaluja herät-täviltä varjoilta, jotka tavallisesti heittävät jonkinlaisia lyjy-kynänhuokoisia katseita kirjojen melodramaattisilta etulehdiltä ja kansilta. Olisin voinut helposti kuvitella olevani heidän asiak-kaansa tai että olisimme tuttavina, jopa ystäviä. Mutta kuvitelmat olivat kaukana todellisuudesta. Minulta puuttui paljon – päät-täväisyyttä, rahaa, vapautta. Kuvitelmat olivat kuin ensimmäi-nen juovuttava kulaus amerikkalaista elämäntapaa ja sytyttivät toiveen, että muutkin suloiset amerikkalaiset haavekuvat heräi-sivät henkiin ja hyörisivät ympärilläni täällä Kiovassa. Ja että minut tempaisisi mukaansa se hyöriinä, joka vähitellen muut-tuisi todeksi ja syrjäyttäisi menneen elämän, joka oli kaikin puo-lin väliaikaista ja tylsistyi jokaisella yksityiskohdallaan, jokai-sella osatekijällään, jokaisella sanomalehtiartikkelilla, jossa sitä seikkaperäisesti kuvailtiin.

Luku 2

OPISKELLESSANI VIERAIDEN KIELTEN instituutissa minusta oli mukavaa tehdä tuttavuutta ulkomaalaisten kanssa. Heiltä opin paitsi kieliä myös aivan toisenlaista elämänasennetta. He olivat täysin erilaisia kuin me, aivan kuten ovat erilaisia herkkutatti ja siili samalla mättäällä. Vain yhtä räikeä ulkoinen esi-merkki saattoi kuvata sisäisiä erojamme. Heillä oli ollut erilainen lapsuus ja erilaiset leikit. He kertoivat minulle jonkinlaisesta pelistä, joka oli ehtinyt villitä useita neuvostolapsuudesta autuaan tietämättömiä sukupolvia. Peli oli yksinkertainen: piti laskea, kuinka pitkä ketju tuttavien johtaisi kunkin pelaajan esimerkiksi Englannin kuningattaren luo – tai Margaret Thatcherin, hän oli tuolloin edellistä ajankohtaisempi. Kävi ilmi, että miltei jokainen pelaaja saattoi kolmen tai neljän yhteisen tuttavien kautta päästä aina Britannian pääministeriin asti. Pelin henki oli suorastaan naurettavan yksinkertainen: minä tunnen yhden, joka tuntee toisen, joka tuntee vielä kolmannen, joka tuntee *tämän* tai *tuon* henkilökohtaisesti. Kokeilin tuolloin tehdä saman ja päästä Leonid Brežneviin tai edes Ukrainan kommunistisen puolueen keskuskomitean ensimmäiseen sihteeriin Volodymyr Štšerbytskyiin asti. Se ei onnistunut. Ketju ei ottanut edes alkaakseen. Mutta nyt, lohduuttoman elämäni ja arkisten askareiden keskellä tajusin yhtäkkiä, miten kyseistä peliä voi pelata täällä meidän maassamme. Täällä voidaan laskea, kuinka monen kädenpuristuksen päästä löytyy murhaaja.

Heitä on paljon, he elävät keskuudessamme, eivätkä kaikki heistä edes salaile ammattiaan. Kymmenisen vuotta sitten tunsin ainakin kaksi tavallista, puheliaanoloista ja suorastaan avuliasta murhaajaa, jotka olivat jo ehtineet lusia kakkunsa. Tosin siihen aikaan murhaajatkin olivat erilaisia – heissä oli enemmän romantiikkaa. Tätä nykyä kaikki ihmisten väliset suhteet perustuvat rahaan, niinpä murhaamisestakin on tullut joillekulle hyväpalkkainen ammatti. Englannin kielestä lainattiin varta vasten jopa uusi sana – *killer*. Se tuntui olevan jatkoa amerikkalaiselle tavalle kohottaa imagoa nimeämällä mitättömiä tunareita ja vähemmän arvostettuja ammatteja. Mieleeni on jäänyt, kuinka kadunlakaisijat tai yksinkertaisesti talonmiehet nimitettiin Amerikassa uudelleen kaupunkiympäristön hygieniasta vastaaviksi insinööreiksi. Mutta siellä uudelleen nimeämisen syy oli kuitenkin yksinkertainen ja selkeä – haluttiin nostaa talonmiesten itseluottamusta ja itsekunnioitusta. Sen sijaan täällä meillä kävi toisin. Kävi yksinkertaisesti niin, että kaikkein pätevimmat palkkamurhaajat saivat arvonimen *killer*. Ja vanhan ajan arkiset, romanttiset, känniset ja mustasukkaiset murhaajat ovat ja pysyvät yksinkertaisesti murhaajina. Heidän kaltaisiaan jahdataan, napataan ja heitetään linnaan samaan aikaan, kun *killer* liihottaa vapaana ja huomaamattomana kuin lintu.

Nämä pohdinnat siivittivät minut aiheeseen, joka oli yrittänyt tunkeutua alitajuntaani monta kertaa aiemmin. Olin jo useamman vuoden ajan etsinyt tietä ulos umpikujaan ajautuneesta elämäntilanteestani. Olin etsinyt sitä lähinnä mielikuvituksestani, lähinnä omista fantasiaistani. Mutta nyt tie ulos tuntui viitoittuvan kuin itsestään – ei niinkään ulos tästä tilanteesta, vaan ulos koko elämästä. Itsemurhaajaksi olin liian elämänmyönteinen, mutta uhriksi juuri sopiva. Mikä täydellinen esimerkki kohtalon oikuista, älykäs mies kykyjensä ja voimiensa tunnossa ja silti tapettu jonkun tilauksesta! Palkkamurhan uhrin maine kutkutteli mieltäni. Kuvittelin, kuinka hämmentyneinä

lukuisat tuttavani pohtisivat, miten vähän he minusta todellisuudessa tiesivätkään. Sillä se, jonka he tunsivat, jonka kanssa he joivat viiniä ja kahvia, ei olisi missään tapauksessa voinut olla osallisena välienselvittelyssä tai palkkamurhassa. Kuvittelin mielessäni, kuinka rikospoliisi jäljittäisi heidät kaikki, kuulustelisi heitä ja pommittaisi heitä kysymyksillä, jotka jättävät sanattomaksi. ”Oliko hänellä vihollisia?”, ”Mitä hän oikein puuhaili?”, ”Ketä hänen kuolemansa olisi voinut kiinnostaa?” ja niin edelleen. Enää piti löytää kohtuuhintainen palkkamurhaaja ja rahat hänen palkkaansa, niin suunnittelemani täydellisestä murhasta tulisi jälleen yksi ratkaisematon mysteeri. Näyttävä loppu typerälle elämälle kiehtoi minua. Ja salaperäisillä murhilla on toinenkin houkuttava piirre – niitä muistellaan usein sanomalehdissä ja kirjoissa, muistellaan yksityiskohtaisesti ja niin, että uhrin nimi mainitaan. Niinpä minulla olisi todellinen mahdollisuus jäädä ihmisten muistiin, jos ei vuosisadoiksi, niin ainakin pitkäksi aikaa.

Luku 3

SYKSY TUNTUI PELAAVAN aikaa. Tai sitten luonnolla ei ollut tarpeeksi rahaa punaisiin ja keltaisiin väreihin, ikään kuin se olisi jäljitellyt valtion synkkää taloudellista tilannetta. Siitä huolimatta alkoi olla viileämpää ja iltaisin ripotteli hieman. Lakastuvien lehtien riipivästä murhenäytelmästä ei silti nähty merkkiäkään. Ihmiset puolestaan kuihtuivat silmissäni, ja niin kuihtui myös oma kuvajaiseni peilissä. Ystävät soittelivat kertoakseen, miten huonosti heillä meni. Kuuntelin heitä vaitonaisena ja kannatellen, mutta kaikilta salaa haudoin kallisarvoista ajatustani, miten nokkelasti luovisin itseni ulos elämäni umpikujasta.

Vaimo alkoi palata kotiin tavallista myöhemmin, joskus puolenyön jälkeen. Hän riisuutui pimeässä ja kävi pitkäkseen omalle puolelleen vuodesohvaa, oman peiton alle. Joka kerta heräsin hänen tuloonsa ja se ärsytti minua. Ja silloin, kun en herännytkään, minua ärsytti sitäkin enemmän. Hänestä ei huokunut lämpöä. Pelkkä ajatuskin naisesta, joka ei tuonut lämpöä, raivostutti minua, varsinkin kun sellainen makasi vieressäni.

Keskiviikkoiltana päätin itsekin jäädä kaupungille. Minulla oli jonkin verran rahaa ja melko selkeä käsitys siitä, mihin ne käyttäisin. Halusin vetää kännit. Mutta en soolona, vaan vähintäänkin duetossa. Sitäkin täydellisempi olisi pyhä kolminaisuus, tietenkin sillä ehdolla, että koko trio olisi läheisiä tuttuja. Humalainen ilta sattumanvaraisessa seurassa ei houkutellut. Seitsemän aikoihin saavuin Kontraktova-aukiolle, joka oli jo muinoin

ollut merkittävä kauppapaikka. Olin muutaman kerran nähnyt entisen luokkakaverini Dima Samorodinin häärimässä eräässä putiikissa sen laidalla. Emme olleet törmänneet sitten koulu-aikojen, eikä hän ikinä nähnyt minua vitriininsä takaa, koska asiakkaat pitivät hänet kiireisenä. Hän varmaan ilahtuisi, jos pii-
pahtaisin. Olimme koulussa tulleet hyvin toimeen keskenämme, eikä mikään sido ihmisiä lujemmin kuin yhteinen menneisyys, oli pa kyse sitten koulusta tai vankilasta.

Aavistin oikein. Vaikka hiivin kauppaan varovaisin askelin, hän tunnisti minut heti ja tervehti. Välittämättä oikeista asiakkaistaan hän alkoi pommittaa minua kysymyksillä entisistä luokkatovereista. Keitä ja milloin olin nähnyt viimeksi? Teke-
mässä mitä? Minulla ei kuitenkaan ollut tarjota hänelle kovin mehukkaita juoruja. Raportoin tavanneeni lapsuudenystäviä vuosien varrella vain harvakseltaan kulkuvälineissä.

– Odota puoli tuntia, hän pyysi. – Pomo käy hakemassa kas-
san, sitten minä suljen putiikin ja voimme istua täällä...

Nyökkäsin hyvilläni. En silti halunnut odottaa kaupassa, joten lähdin kuljeksimaan ympäri Podilia.

Kahviloiden ja ravintoloiden hölmöt nimet ja räikeät neon-
valot halkoivat hämärää. Ne vihloivat silmiäni ja pakottivat vetäy-
tymään puistonpenkille lähelle Hryhori Skovorodan, Ukrainan
ensimmäisen buddhalaisen muistomerkkiä. Varjon suojaan oli
hakeutunut onnellisia siluetteja, viereisillä penkeillä suudeltiin.
Olin muistomerkkin luona ainoa, joka ei suudellut ketään, ja tieto
siitä sai minut riutumaan. Mikä minussa on muka vikana? Olen
edelleen nuori, hyvännäköinen ja solakka. Minua voi edelleen
pitää viehättävänä. Mutta kyllä vika on minussa. Eihän kukaan
nainen tuosta noin vaan tule luokseni ja kysy: ”Saisinko suudella
sinua?” Mitä ihmettä kuvittelen? Vielä viisi vuotta sitten olin itse
saattanut naisia hämmennyksen partaalle heittelemällä sellaisia
kysymyksiä. Entäs nyt?

Palatessani kauppaan siellä ei enää ollut asiakkaita.

– Päivä on pulkassa, Dima sanoi. – Pomo haki kassan. Voimme panna pillit pussiin.

Kun hän laski verhot ikkunoihin ja sulki raskaan metalli-oven, tuntui kuin hän olisi katkaissut yhteyden kaikkeen ympäröivään maailman, kaupan sisällä olimme kuin avaruusalus-ohjaamossa, mutta hyllyillä olevista pulloista, tölkeistä ja muista tavaroista päätellen kyseessä oli luultavimmin länsimainen raketti.

Dima istutti minut valkoisen muovipöydän ääreen ja katosi hyllyjen taakse.

– Mitä juotaisiin? hän kysyi.

Kaikki on kansan yhteistä, kaikki on myöskin minun, ajattelin kuten ennen vanhaan oli tapana.

– Älä yhtään kursaile, Dima rohkaisi minua seisoen pullo-rivistön vieressä. – Minä tarjoan. Kaksi pulloa päivässä saan bonuksena. Jos otan enemmän, maksan alennuksella.

– Siinä tapauksessa viskiä, sanoin.

Joimme viskiä niin kuin vodkaa juodaan, pienistä kristallisista ryyppylaseista yhdellä kulauksella. Kristallit vedettiin tätä tarkoitusta varten hetkellisesti putiikin valikoimista.

– Dolgin Ženkaa näin viimeksi kolme vuotta sitten, sanoi Dima. – Hän oli töissä ruokakaupan lihatiskillä kansallisoopperan luona. Ja Tšeremis on lähtenyt Venäjälle, Volgogradiin. Hän on kaljuuntunut kauhean nopeasti.

– Kerran minä näin Galja Kolesnitsšenkon, heitin väliin. – Täällä Podilissa.

Kun viski oli juotu loppuun, päätimme korkata ginin.

– Oikeastaan tätä juodaan tonicin kanssa, Dima sanoi ja avasi pullon. – Mutta se pääsi juuri loppumaan. Maistuu tämä hyvältä sellaisenaankin. Muistatko B-luokalta Melnitšukin?

– Muistan.

– Hän sai kaksi vuotta sitten kuolemantuomion, mutta se muutettiin 15 vuodeksi.